

enim gaudet bonus agricola de recte culto agro, ita etiam maritus probus gaudere solet de honeste culta uxore sua. Quod quidem verum est non solum de vestium ornatu, sed etiam de aliquali fucō.

Idem etiam licere probatur, si fucus vel ornamentum adhibeatur ad tegendam aliquam notabilem foeditatem, praesertim si maritum a se avertere possit, ut D. Thomas ait.¹ Quod Abulensis² etiam limitat: ubi fucus non sit contra consuetudinem regionis. Alius etiam limitat ad turpitudinem causatam ex aliquo accidenti; nam si naturalis esset, deberet quis contentari divina distributione et nolle corrigere opus ejus. Tertio limitandum est, modo fucus non excedat necessitatem tegendae foeditatis, sed sit tantus, quantum tectio ipsa exigit.

Caput IV. Quando venialiter per fucum et ornatum peccetur.

6. Quartum ex propositis etiam probatur, nempe ornatum et fucum quandoque cum solo peccato veniali adhiberi. Nam si intentio ornantis se et fucantis non sit alios allicere ad peccatum mortale, nec excessus sit tantus, ut sit contra Dei vel sui vel proximi charitatem, nec affectio sit tanta, ut in eo ornatu vel fucō constituatur ultimus finis, et cum his omnibus sit aliqualis excessus in ornatu vel fucō vel in ipsa affectione ad ipsum, ut illis accidit, qui ob gloriam venialem aliquantulum excedunt in his modum: committitur tunc quidem peccatum veniale ob dictum excessum in intentione vel affectu vel ornatu ipso, sed non peccatum mortale, quia error, ut supponitur, non est tantus, ut charitatem tollat, sine quo non committitur peccatum mortale.

¹ II. II. qu. 169. art. 2.

² Ms. I. mendose *Abulensis*, quoties hoc nomen occurrit. Significatur Alphonsus Tostatus, episcopus Abulensis (Avila), qui in suis commentariis in Matthaeum (ad cap. 11.) de ornatu mulierum agit. Edit. Venet. 1728 T. 21. p. 455.

Caput V. Saepē peccata mortalia per fucum et ornatum committi.

7. Quinto probandum erat, saepē in hoc committi peccatum mortale. Quod ut ostendatur, primo afferemus casus, in quibus fere sine controversia est peccatum mortale; deinde in genere ostendemus, accidere solere multa peccata mortalia in hoc fucō et ornatu abusu.

Primus igitur casus est, quum quis se fucat in contemptum creatoris, ut quum uxor fucat vel ornat se, despiciens formam sibi a Deo datam, quasi sibi non bene provisum fuerit, querula de divina providentia vult aliam quasi meliorem pulchritudinem superinducere, quod plane mortale est, ut D. Thomas¹ ait, quia contra charitatem Dei est, eum contemnere, vilipendendo ejus fabricam.

Secundus casus est, quum uxor fucat vel ornat se, etiam modeste, intentione tamen prava alliciendi ad sui mortalem concupiscentiam vel virum suum vel alios a viro suo; hoc enim est contra proximi charitatem, quem inducere vult in mortale peccatum, licet ipsa nolit aliis a viro suo copiam sui facere, quia² satis est velle, quod in sola concupiscentia mortaliter peccent. Tunc autem intendit, ut vir suus se mortaliter concupiscat, quando intendit, ut ita ad se accedat, ut paratus esset accedere, licet non esset sua. Quod tamen rarissime putandum est accidere, quia communiter non hoc intendunt uxores, sed potius refugiunt, et solae volunt frui maritis.

Tertius casus est, quum uxor se fucat, ut inducat maritum ad honestum amorem et alios ad inhonestum; ex hac enim secunda parte mortale est.

8. Quartus casus est, quum quis ea intentione se ornat vel fucat, ut in ornatu vel fucō etiam honesto ponat ultimum finem. Id enim est contra charitatem Dei, qui plus omnibus creaturis est amandus. Judicia autem, quod in his ponatur ultimus finis, sunt duo; 1um quum major cura et diligentia et affectio ponitur in ornatu corporis, quam in animae salute; 2um quando paratus est quis propter

¹ L. c.

² Ms. I. *at quia*.

fucum vel ornatum violare praeceptum Dei vel ecclesiae obligans ad mortale, ut quum mallet quis violare festum, missam non audiendo, quam ornatum omittere, seu quum non audit missam, ut se ornent.

Quintus casus est, quando quis propter gloriam vel jactantiam se ornat, in eis ut in ultimo fine sistendo, quod eodem modo, quo supra, probatur mortale.

Sextus casus est, quando uxor contra praeceptum viri sui expressum vel praesumptum utitur fucō vel superfluo ornatu. Tunc enim est mortale, ut ait cardinalis de Turcremata;¹ est enim hoc superbia et inobedientia mortalis, quia est de re seria et habente mali speciem et dante viro zelotypro occasionem suspicandi lasciviam et jurgia et mala magna excitandi.

9. Septimus casus est, quando citra dictum praeceptum uxor sciens, se satis sine fucō a marito diligere et tractari affectu maritali, adhuc tamen fucare se vult; quo² si non semper, certe saepe potest peccare mortaliter, quia quum cesset omnis causa fuci et ornatus superflui, ex se praebet occasionem marito sinistrae suspicionis et injuriam ei facit. Quia talis probus maritus, ut etiam Aristoteles ait, sicut in moribus non amat fictionem in uxore, ita etiam in ornatu; ita enim se fucare marito³ est fictam cum eo personam agere, ut in tragoediis fit (ut philosophus dicit), et ipsum decipere.

Octavus casus est, quando religiosa vel professa castitatem se fucat; tunc enim mortaliter peccat, quia est contra Dei charitatem, cui soli vovit placere, ut ait Turcremata.

Nonus casus est: Vidua vel virgo volens servare perpetuam castitatem, licet eam non voverit vel professa fuerit, fucans se peccat mortaliter, ut ait Abulensis super c. 11. Matthaei.⁴ Talis enim, si non contra votum, facit tamen contra propositum suum et videntes fallit et se et illos in

¹ De consideratione d. 5. c. Fucare.

² Ms. I. et II. quae.

³ Ms. II. merito.

⁴ Vide supra p. 468 not. 2.

periculo amittendae castitatis ponit, quia fucatam videns putat eam, quae carnis sunt, diligere, et ideo crescit concupiscentia ejus et spes ea potendi et amimus eam sollicitandi, quae omnia cessarent, si tali fucō et superfluo ornatu careret.

Decimus casus est, quando mulier vetula et quae ob aetatem nubere non potest, se fucat. Talis enim tamquam insanam se infamat et lascivam, et pessimum exemplum praebet adolescentioribus, et ideo mortaliter peccat, ut ait Abulensis ubi supra.

Undecimus casus est: Vidua vel virgo nuptura se fucans, ut placeat ei, cui nubere vult, difficiliter excusatur a mortali, quam jam nupta; quia haec habet virum, cui placeat, quem illa non habet. Ea etiam, quae nubere vult, dum uni vult placere, potest alios in sui concupiscentiam allicere et illum unum in re valde gravi, utpote uxore ducenda, ob pulchritudinem vel gratiam, quam mentitur, decipere, quod est mortale, juxta eundem Abulensem ubi supra.

10. Duodecimus casus est, in quo plus insistendum: Quando licet cesset intentio mortalis praedicta, qua aliqua se fucat et ornat vel in contumeliam creatoris vel ut ad sui concupiscentiam mortalem provocet¹ vel ob inanem gloriam et fuci amorem, in quibus ut in ultimo fine sistit, licet cesset etiam praeceptum² viri et votum vel professio vel propositum castitatis vel aetas impotens ad prolem procreandam, adhuc tamen his omnibus cessantibus, quis utitur notabiliter excessivo fucō et ornatu, ut communiter fit in hoc corrupto saeculo et praesertim in quibusdam corruptioribus civitatibus, ad mortale etiam peccatum id accedere, ex scriptura et doctorum sententiis et ratione est probandum.

11. Inprimis itaque est Isaias dicens: „Et dicit Dominus: Pro eo, quod elevatae sunt filiae Sion et ambula-

¹ Provocat deest in ms. I.

² Ms. II. peccatum.

verunt extento collo et nutibus oculorum ibant et plaudebant, ambulabant pedibus suis et composito gradu incedebant: decalvabit Dominus verticem filiarum Sion et Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calcamentorum et lunulas et torques et monilia et armillas et mitras et discriminalia et periscelidas et murenulas et olfactoriola et inaures et annulos et gemmas in fronte pendentibus et mutatoria et palliola et linteamina et acus et specula et sindones et vittas et thestris. Et erit pro suavi odore foetor, et pro zona funiculus, et pro crispante crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent et fortes tui in proelio. Et moerebunt atque lugebunt portae ejus, et desolata in terra sedebit.¹ Haec Isaias, ex cuius verbis intelligimus, ob has mulierum vanitates immissum a Domino flagellum, quo viri fortes in proelio occisi sunt et uxores viduatae et afflictae, quae plane Dominus non mittebat ob levia et venialia peccata, sed ob crimina mortalia. Peccatis enim, quibus in veteri testamento infligebatur mors corporis et gravis desolatio in novo imminet infernus. Considerandum etiam est, quod si in veteri testamento, ubi carnalia promittebantur, hic abusus erat mortalis, in novo erit horrendum crimen, ubi spiritualia bona promittuntur et via ad illa est crux, et ejus luctus statuitur, qui non solum mente sed corpore et ornatu profitendus est. Ideo Esther regina et Judith², licet pro necessitate et charitate, regio uterentur ornatu, mente tamen illum detestabantur nec domi manentes ferre volebant. Quocirca dicebat Domino Esther: „Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiae et gloriae meae, quod est super caput meum in diebus ostentationis meae, et detester illud quasi pannum menstruatam, et non portem in diebus silentii mei.“³

12. In evangelio etiam, sicut proponitur ut pars et

¹ Is. 3, 16–26.

² In ms. I. et II. verba et *Judith* sequuntur post *charitate*.

³ Esther 14, 16.

signum justitiae Joannis Baptistae indumentum e pilis camelorum et zona pellicea, ita etiam suggillatur ut injustitiae pars in epulone byssus et purpura, in qua etiam Dominus irrisus est. Unde et meretrix in Apocal. describitur, quum dicitur: „Et mulier erat circumdata purpura et coccino et inaurata auro et lapide pretioso et margaritis, habens poculum aureum (nempe vanitatis) in manu sua plenum abominatione et immunditia fornicationis ejus; et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium, Babylon magna, mater fornicationum et abominationum terrae.“¹ Hujusmodi ergo excessus sive in meretrice sive in epulone putare solum veniale, alienum plane a ratione est.

Paulus etiam ad Corinthios charitatem describens ait inter alia: „Charitas non aemulatur, non agit perperam.“² Quod Clemens Alexandrinus refert ad cultum superfluum et ambitiosum; ideo sequitur „non inflatur, non est ambitiosa.“ Qui ergo perperam agit cultu superfluo abutens, sine charitate est. Si enim Dominus praecepto prohibet sollicitudinem etiam necessarij ornatus, dicens: „Nolite solliciti esse animae vestrae, quid manducetis, neque corpori, quid induamini,“³ quanto magis intelligitur prohibere superfluum ornatum, quem Paulus describens ait: „Similiter et mulieres in habitu ornato cum verecundia et sobrietate ornantes se, et non in tortis crinibus aut auro aut margaritis vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.“⁴ Cui consonat Petrus dicens: „Similiter et mulieres subditae sint viris suis, ut et, si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifant, considerantes in timore sanctam (alii vertunt castam) conversationem vestram. Quarum non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei loquens. Sic enim aliquando et sanctae mulieres, sperantes in Deo, ornabant

¹ Apoc. 17, 4, 5.

² I. Cor. 13, 4.

³ Luc. 12, 22; Mat. 6, 25.

⁴ I. Tim. 2, 9, 10.

se, subjectae propriis viris. Sicut Sara obediebat Abrahae, dominum eum vocans, cujus estis filiae beneficientes, et non pertinentes ullam perturbationem.¹

13. Male autem eluduntur² hae apostolicae sententiae a quibusdam, inprimis dicendo, eas consulere, non autem praecipere ea, quae ad ornatum pertinent; deinde, si praecipiant, vetare potius peccatum veniale quam mortale, vel si mortale vetant, potius id facere pro tempore primitivae ecclesiae quam pro nostro.

Sed quod hi decipiantur, liquet primo, quia quum Isaias Judaeis feminis sub praeepto et gravi comminatione superfluitatem ornatus prohibeat,³ apostoli christianis feminis tanto plus prohibebunt, quod ex adjunctis verbis manifeste convincitur. Nam sobrietas et verecundia et protestatio pietatis per bona opera et sancta, sive casta conversatio et modestia et quies spiritus, de quibus apostoli ante et post loquuntur, praeepta sunt et non consilia. Ergo etiam sententia de ornatu, quae in horum medio ponitur, praeepti erit et non consilii; et quia praeeptum proprie mortale vetat, et apostoli et sancti doctores non solent ita exaggerare levia peccata, quia esset animas illaqueare, quae sine his peccatis vivere nequeunt,⁴ fit ut peccatum mortale hic prohibeatur; et non solum feminis illis primitivae ecclesiae, quae ornatu ob fervorem spiritus minus abutebantur; et fortassis ob conjunctionem infidelium illis licebat eo uti, ne se vel suos periculo ante tempus exponerent, ut de Esther, uxore infidelis Assueri, vidimus. Sed multo magis prohibetur feminis christianis succedentis ecclesiae, quae illo magis abutuntur et absque causa, quum non sint sub principibus vel maritis infidelibus.

14. Quod si prohibetur feminis, quae minus pollent rationis iudicio et molliores sunt et ideo molliori veste uti licite possunt, ut ait Clemens Alexandrinus,⁵ multo magis

¹ I. Pet. 3, 1-6.

² Supra pag. 472.

³ Paedag. lib. 3 c. 11; Migne P. G. 8, 630.

⁴ Ms. II. *intelliguntur*.

⁵ Ms. II. *requirunt*.

prohibetur viris, qui magis pollent ratione et natura sunt robustiores.

Ideo deplorandum nostrum saeculum, in quo et viri et feminae communiter aquis odoriferis et chirothecis abutuntur¹ et auro et gemmis et sericis et purpureis et mollioribus vestibus, Christum denuo purpura induunt et divitem epulonem et meretricem illam a Joanne visam imitantur. Ideo quod supra dictum est de mulierum fuce et ornatu, multo magis est in hos intorquendum.

In quos etiam sicut et in mulieres militant rationes sequentes.

15. Quarum prima est, quia fucus et ornatus excessivus est contra charitatem Dei. Dat enim occasionem violandi tria praeepta prioris tabulae. Illae enim mulieres, quae tanto studio se superfluo ornant, Deum alie-num sui corporis adorare videntur et illi ingenium, memoriam, voluntatem et linguam et labores et substantias offerre dum nil aliud ita cogitant, memorantur, loquuntur, amant et laborant, sicut corpus ornare, quod etiam idolum aliis adorandum ostentant, dum composito gradu et pompatico incedunt per vicos et plateas et templa. Est etiam occasio pejerandi nomen Dei; in his enim, quae ad fucum et ornatum pertinent, vel vendendis vel emendis vel faciendis, mille perjuria interveniunt, dum artifices, ut care vendant, et ut expectentur, dum haec vana conficiant, millies pejerant, sicut et ementes, ut vilius emant vel empta apud maritos et parentes vel dominos excusent. Violantur etiam festa et loca sacra, dum vel quia non sunt ornatae, ut earum superbia vellet, vel quia dum diu in hujusmodi ornatu remorantur, sacra omittunt; et dum eunt, saepius pejus Deum offendunt, dum vident et videntur et videri volunt, dum de his naeniis² in die festo et sacro tempore et loco³ colloquuntur, sacra saepe verba vel missae

¹ Ms. I. et II. *abutentes* et postea *induentes* (I. *irridentes*) atque *imitantes*.

² *Naeniis* deest in ms. II.

³ Ms. I. *in sacro templo*.

vel concionis interpellando et alios impediendo, quae omnia profecto amori Dei repugnant.

16. Secunda ratio est, quia fucus jam dictus et ornatus repugnant charitati, quam sibi homo debet. Laedit enim se homo 1. in divitiis, qua in re magis nocet superfluus ornatus, quam fucus, quia in gemmis et catenis et annulis et armillis et vestibus lineis et laneis et sericis et pelliceis et in tapetibus et stragulis, in ornamentis equorum et mularum, in vasibus aureis et argenteis et aereis, in aedificiis domorum et fontium et hortorum infinita expenduntur, ut merito dixerit Clemens Alexandrinus,¹ curiositatem ornatus pejorem² esse gula et ebrietate, quod huic sufficiant, quae in una mensa apponuntur, illi non sufficiat totus orbis.

2. Nocet sibi in honore, quia habitus iudex est ejus, qui illo ornatur, et ita sicut miles et nauta et monachus et philosophus et senator et doctor et rex et pontifex ex habitu dignoscitur, ita etiam honesta vel inhonesta mulier. Inhonestae autem mulieris habitus fucus est et ornatus superfluus. Talem enim, ut vidimus, descripsit Joannes in Apocalypsi, de qua et Salomon ait: „Et ecce occurrit illi mulier ornata meretricio, praeparata ad decipiendas animas.“³ Idcirco Judas, quum videret Thamar, quae „depositis viduitatis vestibus assumpsit theristrum, et mutato habitu, sedebat in bivio. . . suspicatus est, esse meretricem.“⁴ Idcirco teste Clemente Alexandrino Lacedaemones solis meretricibus vestes fucatas coloribus et auri usum concedebant. Quum igitur fucus et ornatus superfluus meretricem indicet, quae illo utitur, se quasi impudicam infamat; neque se purgat, si lingua testetur, se esse pudicam, quia est protestatio contraria facto; ac si quis aliquem pugno percuteus protestetur, se nolle eum percute, cui protestationi non est adhibenda fides; ita etiam quum facies, oculi, pectus, manus, pedes, incessus et

¹ Paedag. lib. 3. c. 2; Migne P. G. 8. 570.

² Ms. I. priorem.

³ Prov. 7, 10.

⁴ Gen. 38, 14 15.

omnia membra fuce et ornatu suo testentur impudicitiam, plus illis mentiri nesciis credet homo, qui cor non intuetur, quam linguae soli mentiri assuetae. Infamat etiam se talis tamquam stultam, utpote quae se viliores auro et gemmis et serico putat,¹ quibus existimat, se ornari, quia viliora pretiosis ornari solent. Est etiam stultum et contra naturam velle tegumenta esse pretiosiora rebus, quae teguntur, quum contra natura² habeat. Praefertur enim medulla cortici, spiritus et anima carni, substantia accidentibus, aurum terrae, gemma conchae, fructus foliis. Hae vero stultae, ut Clemens Alexandrinus ait, multa plura expendunt in corpore tegendo, quam ipsae, si in servas vendantur, valeant. Prodent se etiam in hoc stultas, quia putant alios adeo stultos, ut earum pulchritudinem ex adventitio ornatu diducant, quum tamen rei pulchritudo ex ea nuda sit iudicanda. Nec enim equum bonum vel pulchrum iudicamus ex pulchro ephippio vel freno, sed ex quantitate vel proportione membrorum et nativo colore. Unde fit, ut quae se fucant, potius foedae se ostendant. Ut enim qui ostiatim mendicant, se pauperes produnt, ita hae mendicantes ruborem a purpuris, albedinem a cerussa, splendorem a variis aquis, odorem ab aromatibus variis et venustatem a variis vestibus et gemmis, se foedae ostendunt, et eo foediores quo pulchriora sibi circumponunt, quia opposita iuxta se posita magis elucescunt. Ideo ut solent cavere, ne quum foedae ipsae sint, pedissequas secum pulchras ducunt, ne earum comparatione foediores videantur, ita deberent cavere pulchriora ornamenta, prae quibus ipsae foedae videntur, pulchritudine ornamentorum interim adscripta vel naturae vel artificii, non ipsi gestant. Neque enim quia pulchrae sunt gemmae vel flores, ideo pulchra erit eos gestans, alioquin bajuli auro et gemmis onusti pulcherrimi essent. Ideo acute cuidam juveni pingenti Helenam foedam et auro onustam dixit Apelles: Quum non posses depingere pulchram, fe-

¹ Ms. I. neque se . . . putet.

² Ms. II. naturam.